

Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland

Februari 2023

Begrippenlijst

Voor een meer eenduidige interpretatie hebben we hieronder een begrippenlijst opgenomen. We merken daarbij op dat de begrippen contextafhankelijk zijn en de definities richtinggevend bedoeld zijn. Ze zijn overgenomen uit het rapport *Natuurinclusief Nederland: Natuur overal en voor iedereen*, 2022.

Natuur = we verstaan onder natuur niet alleen de beschermde natuurgebieden en de beschermde planten en dieren, maar ook de natuur in de stad en in het landelijk gebied. Zowel op het land als in het water.

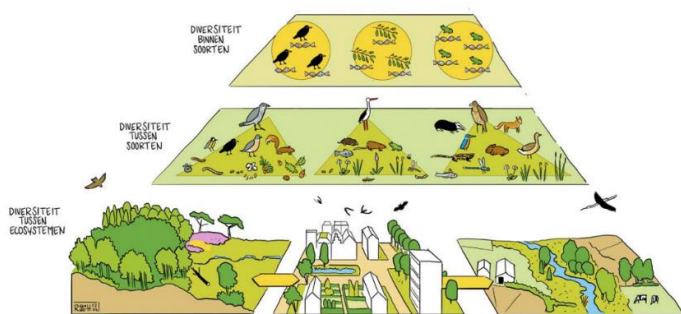
Natuurkwaliteit = de mate waarin de natuur tegen een stootje kan (robuustheid) als de mate waarin de natuur in staat is zich te herstellen van verstoringen of zich aan te passen aan wisselende omstandigheden (veerkracht). Een belangrijke maatstaf voor natuurkwaliteit is biodiversiteit.

Biodiversiteit = de verscheidenheid aan soorten binnen de natuur: zowel genetische variatie binnen soorten, de variatie tussen soorten (planten, dieren, micro-organismen en schimmels) en de variatie tussen ecosystemen.

- Genetische diversiteit en de omvang van populaties is van belang om de kans op uitsterven van een soort te verkleinen;
- Variatie tussen soorten is belangrijk voor het goed functioneren van voedselpiramides en het sluiten van kringlopen;
- Variatie in ecosystemen (zie afbeelding hieronder);
- Daarnaast organiseren we dat op groter schaalniveau in iedere regio (land) specifieke soorten voorkomen.

Natuurinclusiviteit = de mate waarin maatschappelijke en economische activiteiten 'verweven' zijn met de natuur. Dit houdt in dat bij de uitvoering van de activiteiten (en ook van tevoren, bij de besluitvorming erover) goed rekening is gehouden met de natuur. Met als doel het voorkomen van natuurschade, het benutten van natuurlijke kansen en het verbeteren van natuurkwaliteit" (*Natuurinclusief Nederland: Natuur overal en voor iedereen*, 2022).

Figuur 6: Biodiversiteit: variatie binnen soorten, tussen soorten en tussen ecosystemen

(Bron: *Natuurinclusief Nederland: Natuur overal en voor iedereen*, 2022 - https://www.rli.nl/sites/default/files/advies_natuurinclusief_nederland_def.pdf)

Natuurinclusief Zuid-Holland 2050

De stille lente waar Rachel Carson in de jaren 60 over schreef dreigt in Nederland realiteit te worden. De biodiversiteit stort in: in het agrarische, stedelijke en zelfs in open natuurgebied zoals heidevlaktes is het aantal karakteristieke diersoorten met 50% afgenomen. Soorten die vroeger 'heel normaal' waren, zoals de egel en merel, gaan achteruit. En dat is zorgelijk, want de natuur levert ons tal van diensten zoals schone lucht en grondstoffen. Maar nog belangrijker: het is de basis van ons bestaan.

Wij mensen zijn onderdeel van het ecosysteem. We kunnen niet zonder natuur en biodiversiteit, en iedere handeling heeft effect op de biodiversiteit. Het gaat hierbij niet om bijzondere soorten, maar vooral om dieren en planten die we als 'vanzelfsprekend' zien. Natuur niet ver weg, maar hier: in je achtertuin, op het dak, in de woonwijk of op het bedrijventerrein.

Samenwerken

Het goede nieuws is dat wij hier verandering in kunnen aanbrengen. Door de natuur te herstellen en de kracht van de natuur te benutten bij het oplossen van ruimtelijke en maatschappelijke vraagstukken. Natuur en klimaatverandering zijn namelijk onlosmakelijk verbonden. Veranderopgaven zoals de energie- en circulaire transitie hebben daarom ook een sterke samenhang met natuur. Daarnaast floreert een toekomstbestendige economie en brede welvaart bij een gezonde natuur. Dit wordt onderkend met de door Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten vastgestelde opgave 'Biodiversiteit als dwarsdoorsnijdend thema' en de Motie 1140 'Uitwerken Zuid-Hollandse Agenda Natuurinclusief'.

Tegelijkertijd is er ook een juridische en economische noodzaak. Als we aan de voorkant goed samenwerken, scheelt dit aan de achterkant zowel tijd als geld. Daarom is het nodig om, in samenhang met het Programma Natuur en het Nationaal Programma Landelijk Gebied, op een vernieuwde manier naar natuur te kijken. Niet naast, maar mét de natuur ontwikkelen.

Nederland wordt natuurinclusief

Natuurinclusief biedt hiervoor de oplossing. We gaan op weg naar een land waarin natuur en biodiversiteit weer verweven zijn in ons dagelijks leven. Zodat iedereen een merel kan horen in de directe leefomgeving, egels te vinden zijn in iedere stadswijk en tuin en akkers omzoomd zijn met bloemstroken waar je patrijzen tegen komt. Het is een urgente uitnodiging tot samenwerken, waarbij we nieuwsgierig zijn naar elkaars uitdagingen, respect hebben voor deskundigheid in het veld en krachten bundelen.

Contouragenda Natuurinclusief

Met de Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland verbinden we belangrijke maatschappelijke en ruimtelijke opgaven met de natuur- en biodiversiteitsopgave. Bijvoorbeeld de woningbouwopgave, de energietransitie en de landbouwtransitie. Het is een vertaling van, dan wel aanvulling op, de landelijke Agenda Natuurinclusief 1.0. Waarbij we in de Zuid-Hollandse context richting geven aan de acties die nodig zijn om vanuit de verschillende domeinen naar een Natuurinclusief Zuid-Holland te bewegen.

De Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland is een tussenproduct in aanloop naar een volwaardige Agenda Natuurinclusief Zuid-Holland, waarbij het een agenda zal zijn die voortdurend in ontwikkeling is. De transitie natuurinclusief, wat er al gebeurt en vervolgstappen zijn hierin

opgenomen. Met als doel het gesprek binnen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten voort te zetten over de aanpak van een Natuurinclusief Zuid-Holland 2050.

Context Natuurinclusief

Natuurinclusief is een nieuw begrip, een nieuw woord. In de landelijke Agenda Natuurinclusief wordt het een transitiebegrif genoemd: we moeten op weg naar een ‘natuurinclusieve samenleving’.

“Natuurinclusiviteit heeft betrekking op de mate waarin maatschappelijke en economische activiteiten ‘verweven’ zijn met de natuur. Dit houdt in dat bij de uitvoering van de activiteiten (en ook van tevoren, bij de besluitvorming erover) goed rekening is gehouden met de natuur. Met als doel het voorkomen van natuurschade, het benutten van natuurlijke kansen en het verbeteren van natuurkwaliteit”

Natuurinclusief Nederland: Natuur overal en voor iedereen, 2022

In de loop van de tijd is de ‘landelijke’ definitie van het begrip Natuurinclusief regelmatig aangevuld en gewijzigd. Wijzigingen die vaak net zo veelzeggend zijn als de definitie zelf.

Natuurinclusief verwijst naar een aanpak die:

- de realisatie van méér natuur bevordert, ook buiten de natuurgebieden;
- geen schade toebrengt aan de natuur, maar juiste waarde toevoegt;
- de mogelijkheden van natuur inzet bij grote ontwerpogaven (zoals de energietransitie, woningbouwopgave, klimaatadaptatie, en de transitie naar kringlooplandbouw);
- de economie dienend maakt aan maatschappelijke waarden;
- burgers en maatschappelijke partners bij natuur en biodiversiteit betreft (Agenda Natuurinclusief 1.0, achtergronddocument, 2022).

Samenvattend: een transitie waarbij we een denkomslag maken van natuur als belemmering naar natuur als kans.

Landelijke agenda Natuurinclusief

Het besef dat we een transitie moeten maken naar een natuurinclusieve samenleving wordt maatschappelijk breed gedragen. De Colleges van Gedeputeerde Staten van alle provincies, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en LandschappenNL hebben een oproep gedaan richting het Rijk om de omslag te maken naar een natuurinclusieve samenleving. Een groot netwerk van organisaties en professionals heeft voor deze transitie de landelijke agenda Natuurinclusief 1.0 opgesteld: een krachtige boodschap en vijf agendapunten met concrete acties in acht domeinen op landelijk niveau. De landelijke Agenda Natuurinclusief is een agenda in ontwikkeling. Dit betekent dat de agenda aangevuld, bijgesteld en herijkt wordt in de volgende edities (Agenda Natuurinclusief 2.0 en 3.0). Via onderstaande QR-code is de laatste versie van de agenda te vinden.

Verkenning Natuurinclusief Zuid-Holland

Gelijktijdig met de ontwikkeling van de landelijke agenda is de Verkenning Natuurinclusief Zuid-Holland in 2022 uitgevoerd. Zuid-Holland is een unieke provincie met diverse landschappen, het havengebied en infrastructuur, een hoge mate van verstedelijking en tal van kennisinstellingen. Het vertrekpunt was dan ook: een natuurinclusief Zuid-Holland 2050 – wat zou dat kunnen zijn?

Samen met ontwerpbureaus, ecologen, collega's van provincie, waterschap en gemeenten, natuur- en milieuorganisaties en andere partners is ontwerpend onderzocht hoe een natuurinclusief Zuid-Holland 2050 eruit kan zien, en wat hiervoor nodig is.

Als eindproduct is het Magazine Natuurinclusief opgeleverd, met daarin drie perspectieven voor een natuurinclusief Zuid-Holland, voorbeelduitwerkingen voor vier gebieden in Zuid-Holland en voorwaarden om natuurinclusief te kunnen werken. Download het magazine via onderstaande QR-code.

Het magazine is aan interne- en externe collega's en partners gepresenteerd in november 2022, tijdens de start van de Eventweek Natuurinclusief Zuid-Holland. In die week zijn diverse sessies over natuurinclusief werken per provinciaal domein gehouden, om kennis te delen en invulling te geven aan de Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland.

Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland

In lijn met de landelijke Agenda Natuurinclusief, de opgave 'Biodiversiteit als dwarsdoorsnijdend thema' en de Motie 1140 'Uitwerken Zuid-Hollandse Agenda Natuurinclusief' schetsen we hoe de kansen en opgaven voor natuur en biodiversiteit worden ingevuld in tien domeinen. Aan de hand van drie agendapunten laten we zien wat er al speelt, wat er nog moet gebeuren en hoe we dit aanpakken.

Agendapunt 1 gaat over natuurinclusief als manier van werken, waarna Agendapunt 2 schetst aan welke ecologische knoppen we kunnen draaien om de biodiversiteit te bevorderen. In Agendapunt 3 geven we per domein aan wat de provincie en partners gaan doen om Zuid-Holland meer natuurinclusief te maken.

Natuurinclusief werken is noodzakelijk en urgent. Toch is de Agenda Natuurinclusief vooral ook een uitnodiging tot samenwerken. Waarbij we nieuwsgierig zijn naar elkaars uitdagingen, respect hebben voor deskundigheid in het veld en krachten bundelen. Het is een beweging die toewerkt naar een steeds betere samenwerking tussen biodiversiteit en andere ontwikkelingen. Elke stap richting een steeds natuurinclusiever Zuid-Holland is een goede stap richting een toekomstbestendig Zuid-Holland en die stappen zijn hard nodig.

Gezonde populaties vragen om een robuust ecosysteem dat aansluit op de omgeving. De losse componenten (soorten) overleven alleen als er samenhang is. Het zijn uitgebalanceerde voedselwebben: waarbij schimmels afhankelijk zijn van vochttoestand en noodzakelijk zijn voor de voedselopname door planten, die de voedselbron zijn voor insecten, die vervolgens de voedselbron zijn voor vogels, en ga zo maar door... Ecosystemen zijn veerkrachtig, maar bij te veel verandering in korte tijd kan er een kantelpunt ontstaan. Het systeem wordt kwetsbaar, en daarmee komen ook de ecosystemendiensten in het gedrang zoals beschikbaarheid van schoon drinkwater of voedselproductie. We krijgen steeds beter inzicht in welke soorten een sleutelrol vervullen bij het in stand houden van gezonde ecosystemen. Echter blijft de natuur ons verrassen en is het herkennen en in stand houden van sleutelsoorten geen lineair proces dat we vooraf compleet kunnen voorspellen.

Natuurinclusief Nederland: Natuur overal en voor iedereen, 2022

Agendapunt 1: Natuurinclusief werken

Natuurinclusief is een transitie. Het is een overkoepelende, andere manier van werken: een van de leidende manieren om ruimtelijke en maatschappelijke opgaven in te vullen. Er is echter geen standaard recept. Elk gebied is anders: de kwaliteit van natuur, water en bodem is nergens hetzelfde. En niet alleen de omgeving verschilt, ook de bewoners, beheerders en uitvoerders hebben een eigen idee over wat natuurinclusief voor hen betekent en hoe dat past bij de leefomgeving. Alleen samen ontdek je hoe maatregelen die ten goede komen aan de natuur en biodiversiteit te koppelen zijn aan de ontwikkeling van een gebied.

Uit de Verkenning Natuurinclusief Zuid-Holland is gebleken dat er veel waarde zit in het internaliseren van het belang van biodiversiteit bij alle betrokkenen. Dit gaat over het besef dat we niet zonder natuur en biodiversiteit kunnen, en dat iedere handeling een effect heeft op de biodiversiteit. Maar ook het besef dat het niet gaat om bijzondere soorten, maar om de dieren en planten die wij vaak als ‘vanzelfsprekend’ zien. En dat dit al speelt in je eigen achtertuin of op je dak, bij de inrichting van een woonwijk of bij de keuzes in onze watersystemen. Het gaat er om natuur niet als last of belemmering te zien, maar als een lust te ervaren en als een onmisbaar onderdeel van onze samenleving.

Basiskwaliteit natuur

Een duidelijke oproep kwam dan ook naar voren uit de Verkenning Natuurinclusief Zuid-Holland: basiskwaliteit natuur overall!

De achteruitgang van biodiversiteit beperkt zich niet tot zeldzame kritische soorten. Ook algemene soorten, waaronder de grutto en de weidehommel, komen onder druk te staan. Daarom is Naturalis Biodiversity Center aan de slag gegaan met het concept Basiskwaliteit Natuur (BKN): zorgen dat algemene soorten algemeen blijven. Het gaat hier niet om precies behouden wat er voorheen was, maar om de milieuoedities zo op orde te krijgen dat ze geen afbreuk doen aan wat van nature aan biodiversiteit te verwachten is. In de verkenning natuurinclusief Zuid-Holland is dit concept getest in gebiedsateliers. Het bleek voor iedereen werkbaar en voorstelbaar, maar niet eenvoudig te realiseren.

Gebiedsateliers

Een instrument om natuurinclusief werken en basiskwaliteit natuur te faciliteren zijn gebiedsateliers. Het brengt het gebied, de natuur, de gebruikers en hun belangen samen aan tafel. Centraal staat het denken vanuit een bepaalde soort, zoals bijvoorbeeld de egel of de merel. Voor welk dier of plant is dit gebied een thuis, een kans of een droom. En wat maakt het gebied aantrekkelijk? Het geeft inzicht in wat er nodig is om het leefgebied op orde te brengen.

Een grootschalige gebiedsgerichte aanpak is het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). Hier komen de belangen van natuur, water en klimaat als randvoorwaarde voor een vitaal platteland in de provincie samen. Natuurinclusief werken is een van de leidende principes voor de inrichting van het ZH-PLG.

Tegenstrijdige belangen

In de gebiedsateliers kwam de grote druk op de ruimte sterk naar voren. De beperkte ruimte is vaak onderhevig aan meerdere ruimtelijke belangen. En natuur kan een tegenstrijdig belang hebben ten opzichte van een ander belang. Een boom langs de weg is bijvoorbeeld goed voor de biodiversiteit, maar mogelijk niet voor de verkeersveiligheid. Deze frictie is niet erg, en zelfs belangrijk om

gezamenlijk tot consensus en visie op de toekomst te komen. Door onze deskundigheid te bundelen ontdekken we samen waar er voor de natuur ruimte en kansen zijn.

Rol ecologische kennishouders

Vaak lijkt positieve verandering voor de natuur een achterhoedegevecht. Natuurinclusief draait de zaak om: kansen voor biodiversiteit komen vanaf het begin in beeld. Dat vraagt om vroegtijdige, verbindende en proactieve inbreng van ecologische kennishouders. Niet alleen sturen op normen, inzet van gespecialiseerde kennis en toetsing achteraf. Maar vooral het samen ontdekken van kansen, vanuit het begrip van natuur als dynamisch systeem. De ecooloog is daarin gids en inspirator.

Acties

- Provincie Zuid-Holland zet natuurinclusief werken in als een van de leidende principes bij het ontwikkelen van ruimtelijke en maatschappelijke opgaven;
- Natuurinclusief werken wordt actief toegepast in de gebiedsprocessen van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG);
- We onderzoeken welke instrumenten we in kunnen zetten om natuurinclusief werken te faciliteren, zoals gebiedsateliers, Basiskwaliteit Natuur en de Toolbox Deltaplan Biodiversiteitsherstel;
- De rol van de ecooloog van de toekomst wordt onderzocht, en welke kennis en vaardigheden hierbij horen.

Agendapunt 2: Actief soortenbeleid - basiskwaliteit natuur en iconsoorten

De opgave tot behoud van biodiversiteit is veelomvattend en urgent. Aan de hand van de concepten 'basiskwaliteit natuur' en 'iconsoorten' geeft de provincie handen en voeten aan deze opgave. Het zijn ecologische aangrijpingspunten om de opgave in te vullen in zowel het domein als het gebied.

Basiskwaliteit Natuur

Zoals benoemd in Agendapunt 1 is Basiskwaliteit Natuur een belangrijk begrip in de transitie natuurinclusief: zorgen dat algemene soorten algemeen blijven. Basiskwaliteit Natuur raakt de directe leefomgeving en spreekt hiermee veel partijen aan: het gaat niet om de natuur daar, maar hier! In je achtertuin, de woonwijk of het bedrijventerrein. Maar het maakt ook de urgentie zichtbaar: als we nu niet ingrijpen, verdwijnen ook de 'gewone' soorten.

Basiskwaliteit Natuur richt zich op de milieuocondities. Die zijn afhankelijk van de plek waarop je je bevindt. Op kleigrond zijn andere soorten te verwachten dan op het zand, in een bos deels andere soorten dan in de stad. Basiskwaliteit natuur is dus contextafhankelijk. Wel kunnen we vanuit de ecologie een aantal basisprincipes meegeven als vertrekpunt om het begrip Basiskwaliteit Natuur te verhelderen en toe te kunnen passen. Dit zal helpen om gezamenlijk dezelfde taal te spreken, om vanuit daar verder te bouwen. Vanuit zowel interne als externe partijen is daar grote behoefte aan.

Bodem en water als sturend uitgangspunt

Uitgangspunt is het denken vanuit een ecosysteembenadering, met bodem en water als sturende factoren. Voedselrijkdom en vochtgehalte zijn afhankelijk van de ondergrond en bepalen voor een belangrijk deel welke plantensoorten we ergens mogen verwachten. De vegetatie op een plek en de verbinding met de omgeving is weer van belang voor de diersoorten die je er kunt aantreffen. Als die verbinding ontbreekt of de milieuocondities sterk worden aangetast verdwijnen ook steeds meer algemene soorten. Een goede basiskwaliteit natuur vraagt daarom anders om te gaan met onderwerpen als vermessing, verdroging, verontreiniging en versnippering in zowel het landelijk als stedelijk gebied.

Basiskwaliteit Natuur (BKN) is de set van condities die nodig is om algemene soorten algemeen te laten zijn, blijven of worden. Het is de minimale kwaliteit van het leefgebied (landschap) van soorten die nodig is.

Op weg naar Basiskwaliteit Natuur, Naturalis Biodiversity Center, 2021

Iconsoorten

Via vergunningverlening, toezicht en handhaving geeft de provincie invulling aan soortenbescherming. Daarnaast zet de provincie in op de versterking van populaties van soorten en hun leefgebied. Hiervoor heeft de provincie Zuid-Holland veertig iconsoorten benoemd, die staan voor een bepaald leefgebied en ecologische soortengroep die kenmerkend zijn voor Zuid-Holland. Dit zijn niet alleen kritische of zeldzame soorten, maar ten dele ook soorten die algemeen voorkomen of soorten die voor een algemeen leefgebied staan, zoals de huismus en egel voor het stedelijk gebied. Gaat het goed met die soorten, dan is het leefgebied op orde en profiteren ook tal van andere soorten hiervan. Het soortenbeleid, waarin iconsoorten zijn opgenomen, is nieuw in het

Omgevingsbeleid van de provincie Zuid-Holland. Het soortenbeleid is in de afrondende fase: op 8 maart 2023 wordt het besproken in de vergadering van Provinciale Staten.

De icoonsoorten helpen een beeld te vormen bij de benodigde condities en maatregelen om de biodiversiteit te versterken. Het maakt voor initiatiefnemer, uitvoerder en gebruiker zichtbaar waar je het voor doet en plaatst hiermee de maatregel in een breder perspectief. Het zet aan tot maatwerk gericht op de specifieke locatie en de biodiversiteitsstructuur daaromheen.

6 V's voor geschikt leefgebied

Waar Basiskwaliteit Natuur zich vooral richt op de milieucondities, kijkt het icoonsoortenbeleid ook naar de leefomgeving. Hierbij worden 6V's voor geschikt leefgebied voor vogels en zoogdieren gehanteerd: voedsel, veiligheid, voortplanting, verblijf, verbinding en variatie.

Het Zuid-Hollandse soortenbeleid bevat zowel actieve, passieve en proactieve maatregelen die leiden tot soortenbescherming. De contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland richt zich voornamelijk op actieve soortenbescherming: (fysieke) maatregelen die leiden tot het verbeteren van leefgebieden. Met als doel het bijdragen aan gezonde populaties en grote diversiteit.

Passieve soortenbescherming richt zich op het verbieden en reguleren van handelingen die de populatie van beschermde soorten, in lijn met de Wet natuurbescherming, kunnen aantasten.

Soortenbeleid Zuid-Holland

Acties

- Uitwerken hoe we Basiskwaliteit Natuur (BKN) in Zuid-Holland kunnen vormgeven;
- Doorontwikkelen van het actieve soortenbeleid Zuid-Holland;
 - Onderzoeken en verwerken in beleid en bijbehorende instrumenten hoe we gericht in kunnen zetten op versterking populaties icoonsoorten
 - Het ontwikkelen van een handreiking soortenbeleid Zuid-Holland: een aantrekkelijk, concreet en beknopt startdocument om bij gebiedsontwikkeling mee aan te slag te gaan. Waarna een ecooloog aansluit voor de verdere uitwerking passend bij het gebied, domein en situatie.

Agendapunt 3: Start natuurinclusief werken in domeinen

De landelijke Agenda Natuurinclusief heeft vooralsnog acht domeinen aangewezen om tot concrete acties te komen:

- 3.1 Toekomstbestendig bouwen
- 3.2 Energie
- 3.3 Financiële sector
- 3.4 Infrastructuur
- 3.5 Natuurinclusieve landbouw
- 3.6 Onderwijs en bewustwording
- 3.7 Recreatie en toerisme
- 3.8 Water

De landelijke Agenda Natuurinclusief vormt, samen met de Zuid-Hollandse verkenning, het vertrekpunt van de Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland. Per domein is geïnterviewd welke opgaves er zijn en welke acties er nodig zijn om te komen tot een natuurinclusief Nederland. We starten elk domein met een samenvatting uit de landelijke agenda, gevolgd door een invulling passend bij de context en opgaven in provincie Zuid-Holland.

Op basis van voortschrijdend inzicht zijn er voor provincie Zuid-Holland nog twee domeinen toegevoegd:

- 3.9 Gezondheid
- 3.10 Economie en industrie

Domein 1: Toekomstbestendig bouwen

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 1: Bouw

Het domein Bouw is gericht op de woningbouw. Door natuurinclusief te bouwen en te ontwerpen is het mogelijk gezonde en aantrekkelijke steden en dorpen te creëren. Dit gaat vaak hand in hand met de opgave klimaatadaptatie. Bij isolatiewerkzaamheden moet op grond van de Wet natuurbescherming rekening worden gehouden met de aanwezigheid van beschermde soorten die in woningen en gebouwen nestelen en verblijven. Een natuurinclusieve aanpak gericht op soortenbescherming is daarom randvoorwaardelijk.

Concrete acties:

Ontwikkelen van een landelijke visie die scherp maakt hoe natuurinclusief bouwen vorm krijgt

Natuurinclusieve eisen opnemen in het Bouwbesluit

Opgave Zuid-Holland

Zuid-Holland heeft een groot aandeel in de woningbouwopgave. In de provincie worden maar liefst 230.000 van de 900.000 woningen gebouwd voor 2030. In Zuid-Holland is de druk op de ruimte erg hoog en de woningbouw verhoogt deze druk, ook binnen het stedelijk gebied. Dit zorgt ervoor dat er steeds minder plek voor dieren en natuur is in de gebouwde omgeving. Natuurinclusief bouwen biedt kansen voor het vergroten van de biodiversiteit in bebouwd gebied en daarmee voor de woningbouwopgave. Door natuurmaatregelen vroegtijdig mee te nemen in een ruimtelijke ontwikkeling wordt rekening gehouden met de voorschriften uit de Wet natuurbescherming, worden de kansen van beschermde soorten in en om het gebied versterkt en kan vertraging in de woningbouw worden voorkomen. Ook kan de woningbouwopgave kansen bieden voor de natuur. Door gebouwen en de omgeving onderdeel te maken van het ecologische systeem zijn er veel mogelijkheden om de biodiversiteit ook positief te beïnvloeden.

Wat gebeurt er al

De provincie Zuid-Holland erkent dat de woningbouw niet enkel om aantallen gaat. Het is nu meer dan ooit nodig om toekomstbestendig te bouwen, ofwel: klimaatadaptief, circulair/biobased, energieneutraal, gezond, modulair, emissieloos en natuurinclusief. Om natuurinclusief bouwen verder te brengen heeft de provincie een ambassadeur natuurinclusief bouwen aangesteld. De ambassadeur geeft voorlichting in nut en noodzaak van natuurinclusief bouwen en ondersteunt diverse partijen zoals gemeenten en ontwikkelaars om concrete stappen te zetten in natuurinclusief bouwen. Daarnaast kan er via de subsidieregeling Vliegende Brigade bij gemeenten capaciteit

medegefinancierd worden om bij gebiedsontwikkelingen de woningbouw te versnellen en deze tegelijkertijd toekomstbestendig, dus ook natuurinclusief te maken.

Wat moet er nog gebeuren

Position papers

Natuur in de stad en omgeving moet een breed gedeelde boodschap worden. Om toekomstbestendig bouwen helder op de kaart te zetten is de provincie Zuid-Holland voornemens om verschillende position papers te schrijven. Door ook nut en noodzaak van natuurinclusief bouwen met een position paper goed neer te zetten is het voor alle partijen die bijdragen aan de woningbouwopgave helder waarom natuur belangrijk is. Dit kan zijn uit pragmatische overwegingen of omdat de meerwaarde daadwerkelijk gezien wordt. Het position paper geeft de provincie een communicatiemiddel om andere partijen te stimuleren natuurinclusiever te bouwen.

Convenant Toekomstbestendige Woningbouw en Duurzame Woningbouw

Op 17 november 2022 is de Zuid-Hollandse coalitie Toekomstbestendig bouwen tot stand gekomen. Een samenwerking van meer dan 45 private en publieke organisaties betrokken bij de woningbouw. Natuurinclusief bouwen is hier onderdeel van. Tegelijkertijd zijn het convenant Toekomstbestendige Woningbouw Metropoolregio Amsterdam (MRA) en het convenant Duurzame Woningbouw (provincie Utrecht) gerealiseerd en is het samenwerkingsverband hiervoor gestart. In het convenant en het samenwerkingsverband zijn normen opgenomen voor natuurinclusief bouwen. GS besluit in februari 2023 over het aansluiten van de provincie Zuid-Holland bij dit convenant en bij het samenwerkingsverband. Het netwerk vanuit de convenanten en de coalitie Toekomstbestendig Bouwen voor Zuid-Holland kunnen mede hierdoor samenwerken. Zo kan er van elkaar geleerd worden, maar ook tijd en dubbel werk bespaard worden.

Soorten Kansenskaart

In februari 2023 wordt de, in opdracht van de provincie gerealiseerde, [Soorten Kansenskaart](#) gelanceerd. Bouwers kunnen hierin vroegtijdig zien of de kans groot is dat veel voorkomende beschermde soorten aanwezig zijn in hun gebied en op tijd anticiperen met natuurinclusief bouwen. Dit alles zetten we in voor kennisopbouw en -deling.

Acties

- Samen met de partners van de Zuid-Hollandse coalitie Toekomstbestendig bouwen natuurinclusief vervolg en inhoud geven in verbinding met het gezamenlijke convenant Toekomstbestendige woningbouw;
- Werken aan kennisopbouw en proactief delen van inspirerende voorbeelden en richtlijnen voor maatregelen (o.a. voor stedelijke icoonsoorten), waaronder de Soorten Kansenskaart
- In 2023 en 2024 zetten wij voor hulp aan gemeenten, een breed en integraal expertteam in vanuit de Vliegende Brigade woningbouw voor Toekomstbestendig bouwen. Natuurinclusief bouwen maakt hier onderdeel van uit.

Domein 2: Energie

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 2: Energie

De energiesector is verantwoordelijk voor de productie en distributie van gas en elektriciteit: van procedures in de centrales tot aan het aanleggen en onderhouden van elektriciteitslijnen. De energiesector is volop in transitie van fossiele brandstoffen naar volledig groene energie uit duurzame energiebronnen. Het verminderen van de emissies draagt daarin bij aan schonere lucht en biodiversiteitsherstel.

Concrete acties:

Het inbedden van natuurinclusiviteit in het huidige en toekomstige beleidsinstrumentarium voor duurzame energie, zoals de Leidraad Natuurinclusieve Energietransitie voor wind en hoogspanning op land (NIEWHOL)

Stimuleren van natuurinclusieve zonneparken

Opgave Zuid-Holland

De vraag naar energie in Zuid-Holland is groot, terwijl de ruimte om duurzame energie op te wekken, te transporteren en op te slaan beperkt is. De provincie wil het opwekken van duurzame energie ondersteunen en tegelijkertijd het landschap en de onbebouwde ruimte in Zuid-Holland beschermen. Het belang van meervoudig ruimtegebruik en de koppeling tussen verschillende opgaven is daarom groot.

Zo wordt er bijvoorbeeld in eerste instantie gekeken naar de mogelijkheden om zonne-energie op te wekken binnen de bebouwde omgeving, bij voorkeur op het dak. Toch zijn er ook steeds meer initiatieven om zonnenvelden buiten bestaand stads- en dorpsgebied (BSD) aan te leggen. Bij nieuwe ontwikkelingen in het energiesysteem is koppeling met andere opgaven, zoals het versterken van de biodiversiteit, van groot belang. Dit is niet alleen interessant bij de aanleg van zonnenvelden of windparken, maar ook onder en op (toekomstige) energie-infrastructuur liggen kansen voor biodiversiteit.

Wat gebeurt er al

Zonnenvelden

De provinciale zonneladder is gebaseerd op het beschermen van de schaarse open ruimte en het stimuleren van meervoudig ruimtegebruik bij de aanleg van zonnenvelden. De voorkeur gaat uit naar het plaatsen van zonnepanelen op daken en binnen bestaand stads- en dorpsgebied. Indien dit

onvoldoende oplevert, kan op een aantal voorkeurslocaties en in de RES-zoekgebieden het aanleggen van zonnevelden onder voorwaarden (waaronder behoud van biodiversiteit) worden toegestaan. Zonnevelden binnen Natuurnetwerk Nederland (NNN), graslanden in de Bollenstreek en belangrijke weidevogelgebieden zijn nagenoeg uitgesloten. Zonnevelden zijn opgenomen in de provinciale Omgevingsverordening. Daarin staat onder andere dat een omgevingsplan moet motiveren hoe een nieuw zonneveld een bijdrage levert aan het behouden en versterken van de biodiversiteit en een zorgvuldige landschappelijke inpassing. Ook de realisatie en instandhouding van de benodigde inrichtingsmaatregelen zijn hier onderdeel van.

De bestaande handreiking 'ruimtelijke kwaliteit zonnevelden Zuid-Holland' breiden we uit met het onderdeel 'biodiversiteit'. Hiervoor is een studie gedaan naar specifieke en praktische maatregelen die de biodiversiteit op zonnevelden kunnen behouden en versterken, gebaseerd op de verschillende landschappen en natuurdoeltypen in Zuid-Holland.

Windenergie

De maatregelen rondom windenergie en biodiversiteit zijn nu vooral nog gericht op het beperken van de negatieve effecten van windenergie op aanvaringsslachtoffers. Samen met het Rijk, de Nederlandse WindEnergie Associatie (NWEA), TenneT, groene organisaties als Vogelbescherming Nederland, Zoogdiervereniging en de Natuur en Milieu Federaties werken de provincies samen aan het traject Natuurinclusieve Energietransitie voor wind en hoogspanning op land (NIEWHOL). Het doel van dit traject is om afspraken te maken. Daarmee wordt zowel gezorgd voor de doorgang van de ontwikkeling van windparken en hoogspanningsverbindingen op land, als voor een vermindering van de negatieve effecten op de staat van instandhouding van kwetsbare vogels en vleermuizen. De afspraken uit het NIEWHOL-traject liggen nog niet vast in wet- en regelgeving of in een overeenkomst tussen de partijen. Wel is afgesproken om al in de geest van de afspraken te gaan werken.

De provincie doet mee met een proef in de Eemshaven, waarbij één wiek van een windturbine zwart wordt geverfd om aanvaringsslachtoffers te verminderen. In Noorwegen heeft dit geleid tot 70% minder aanvaringsslachtoffers.

Wat moet er nog gebeuren

Zonnevelden

De studie naar het bevorderen van biodiversiteit op zonnevelden moet opgenomen worden in een uitgebreide en vernieuwde versie van de handreiking 'ruimtelijke kwaliteit zonnevelden Zuid-Holland'. De verplichting in de Omgevingsverordening om de biodiversiteit op zonnevelden te behouden en versterken en de studie over 'hoe doe je dat' maken het een logische vervolgstap om actief deze kennis uit te dragen en het toepassen ervan te stimuleren. Dit kan bijvoorbeeld door:

- De doelgroep die betrokken is bij de locatiekeuze en planvorming van een zonneveld te informeren (gemeenten, ontwikkelaars, energiecoöperaties, landschapsbureaus, interne collega's etc.);
- Betrekken van lokale kennis t.a.v. het bevorderen en monitoren van de biodiversiteit bij zonnevelden (natuur en milieu, natuurverenigingen, IVN etc.);
- Ateliers te organiseren om te oefenen met de toepassing en borging van biodiversiteit bevordering bij de inrichtingsmaatregelen van nieuwe zonnevelden;
- Intern een werkwijze ontwikkelen om inrichtingsmaatregelen van nieuwe zonnevelden te beoordelen en te adviseren over versterken van de biodiversiteit;
- Kennis uitwisselen met het Rijk, provincies, onderzoeksinstituten etc. Ook aanhaken bij de ontwikkeling van een Ecocertified label voor zonnevelden en langjarig monitoringsonderzoek

door de WUR naar biodiversiteit op zonnenvelden. De vraag om een norm hiervoor te ontwikkelen ondersteunen.

Windenergie

De provincie Zuid-Holland zet zich in om de afspraken uit het NIEWHOL-traject te implementeren. Dit zijn vooral mitigerende maatregelen zoals een stilstand voorziening en het vaker opleggen van een monitoringsplicht om beter zicht te krijgen op de effecten van windturbines op kwetsbare soorten. Dit laatste zou een plek kunnen krijgen in ons omgevingsbeleid.

Als provincie willen we meer inzicht krijgen in de kansen voor biodiversiteit bij het aanleggen van windparken. Een windpark kan namelijk een kans zijn voor bepaalde soorten om juist tot ontwikkeling te komen, omdat rondom een windpark weinig ontwikkeling mogelijk is. Windparken op zee bieden bijvoorbeeld plek aan rustende vogels en meer voedsel voor vissen en zeezoogdieren omdat ander storende activiteiten tussen de windturbines niet meer plaatsvinden.

Energie-infrastructuur

Ondergrondse en bovengrondse tracés voor kabels en leidingen voor het transport van elektriciteit, gas of warmte worden veelal vrijgehouden van bebouwing en verharding. Dit biedt kansen voor ecologische verbindingen, zowel bij bestaande als bij nieuwe verbindingen.

Acties

- Actieve communicatie handreiking biodiversiteit bij zonnenvelden leidend tot 2 voorbeeldprojecten van natuurinclusieve zonnenvelden in Zuid-Holland.
- Verkennen van de mogelijkheden voor biodiversiteit bij de keuze, aanleg en inrichting van energie-infrastructuur, waaronder de delta-corridor.

Domein 3: Financiële Sector

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 3: Financiële sector

De financiële sector loopt risico's als gevolg van biodiversiteitsverlies.*

De Nederlandsche Bank waarschuwde in 2020 dat natuurbescherming weliswaar geld kost, maar biodiversiteitsverlies nog veel meer geld gaat kosten. Dit inzicht wordt breed gedeeld door andere banken en beleggers. Een effectieve inzet van publieke middelen om biodiversiteit te bevorderen is daarbij noodzakelijk.

**De Nederlandsche Bank (DNB) met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) Juli 2020.
Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?*

Concrete acties:

In kaart brengen van publieke geldstromen (subsidies, heffingen en belastingen) en ombuigen naar een positief effect op biodiversiteit

Verder ontwikkelen van de 'Taskforce on Nature-Related Financial Disclosures', waarin bedrijven worden aangespoord te rapporteren over de impact die het bedrijf heeft op natuur- en biodiversiteitsverlies.

Opgave Zuid-Holland

De financiering van de omslag naar natuurinclusief werken en het versterken van de biodiversiteit is belangrijk. Zowel voor de programmering van het bredere begrip natuurinclusiviteit als voor de financiering van losse projecten is de inzet van de financiële sector noodzakelijk. De financiële sector in Zuid-Holland is niet los te zien van de landelijke financiële sector. Banken en verzekeringsmaatschappijen opereren niet regionaal maar landelijk. Voor het ontwikkelen van een zienswijze op de sector sluit de provincie Zuid-Holland dan ook aan bij landelijke ontwikkelingen.

Naast het volgen van ontwikkelingen in de commerciële financiële sector heeft de provincie Zuid-Holland de mogelijkheid als overheid haar eigen financiële instrumenten in te zetten. De inzet en de doorontwikkeling daarvan valt direct onder onze eigen invloedssfeer.

Wat gebeurt er al

De provincie Zuid-Holland zet met het verstrekken van subsidies op tal van terreinen al haar instrumenten in. Dit gaat om subsidies die (in)direct biodiversiteit stimuleren, dan wel subsidies die zorgen voor een meer duurzame bedrijfskolom.

Daarnaast is de provincie actief in diverse fondsen, waaronder Innovation Quarter, het Energietransitiefonds en UnilQ. Daarmee worden diverse doelen bereikt, zoals innovaties die leiden tot een meer duurzame omgeving.

Wat moet er nog gebeuren

Het sturende element van subsidietoekenning aan de juiste projecten kan leiden tot het stimuleren van natuurinclusief werken in domeinen en het versterken van de biodiversiteit.

Op dit moment is er geen overzicht van de inzet van subsidieverlening op biodiversiteit. Een eerste stap is het in kaart brengen van de verschillende subsidies (en eventuele andere financiële instrumenten), de mate waarin biodiversiteit daar nu al in is meegenomen en de mogelijkheden voor de toekomst. Daarbij onderzoeken we ook direct de koppelkansen met effectieve subsidieverlening.

Met de innovatiefondsen worden doelen bereikt die leiden tot een meer duurzame omgeving. Het effect van deze fondsen kan gemeten worden in relatie tot biodiversiteit, waarmee we enerzijds meten/weten hoe het fonds al werkt, maar ook een fonds kunnen doorlichten tekortkomingen op dit gebied.

Aanvullend kunnen we een adviserende rol innemen richting de landelijke beweging en sector. Welke financiële knelpunten signaleren wij en hoe is hierop landelijk, dan wel op Europees niveau, verandering in te brengen.

Acties

- Analyseren en ontwikkelen van Zuid-Hollands subsidiesysteem en aansluiten op fondsensysteem waarin natuurinclusiviteit geborgd is;
- Aansluiten bij landelijke ontwikkelingen om publieke geldstromen in kaart te brengen, en hierin een adviserende rol nemen richting het Rijk en Europa.

Domein 4: Infrastructuur

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 4: Infrastructuur

De sector infrastructuur bestaat uit de eigenaren en de beheerders van de Nederlandse infrastructuur. Het gaat om spoorlijnen, (snel)wegen, kanalen, waterwegen en de energie-infrastructuur. Langs deze infrastructuur ligt in potentie een natuurnetwerk met de oppervlakte van zo'n acht procent van Nederland. In het assetmanagement bij het beheer en onderhoud van deze infrastructuur is natuur nog niet als een aparte asset met eigen kwaliteitseisen opgenomen.

Concrete acties:

Natuurinclusief werken opnemen in visies, beleid en actieplannen

Natuurinclusief werken opnemen in scope en opdrachtverstrekkings van aanleg, inrichting en beheer van infrastructuur

Opgave Zuid-Holland

Infrastructuur biedt op verschillende manieren een opgave voor natuur. De provincie wil voorkomen dat ons vervoer zorgt voor uitstoot van stikstof en aantasting van onze natuurgebieden. Daarnaast wil zij de fysieke barrières die infrastructuur creëert voor dieren zoveel als mogelijk wegnemen. Hier werkt de provincie al aan, onder andere door middel van wildvriendelijke barrières, faunapassages en diervriendelijke hectometerpalen.

Het wegbeheer van de provincie is gefocust op kostenefficiëntie en verkeersveiligheid. Desondanks beheert ze haar wegen ecologisch. De provincie is echter één van de 55 wegbeheerders in Zuid-Holland. Er valt daarom veel winst te behalen door de kennis die is opgedaan te delen in de regio. Natuur als een vanzelfsprekend onderdeel in de afweging rond en aanleg, onderhoud en beheer van infrastructuur vraagt om een bredere blik die zowel het perspectief van mens als dier behartigt.

Wat gebeurt er al

Vanwege de toegenomen ambitie binnen de provincie ten aanzien van het bevorderen van biodiversiteit is besloten om 'groen' als volwaardige asset te beschouwen en daarmee een eigen assetplan groen op te stellen. Het assetplan maakt inzichtelijk hoe de provincie het beheer van haar groenvoorzieningen vormgeeft en beschrijft de kaders en doelen van de provincie. Het geeft inzicht in het areaal en de beoogde kwaliteit. Het beleid wordt per asset verder uitgewerkt in beheerplannen, bijvoorbeeld het bomenbeheerplan.

De provincie Zuid-Holland beheert ruim 1.000 hectare bermen. Sinds 2021 worden alle wegen en dus ook bermen ecologisch beheerd. De biodiversiteit wordt gestimuleerd door minder vaak te maaien en maaisel af te voeren. In geval van werkzaamheden in de berm bij groot onderhoud wordt een gebiedseigen zaadmengsel ingezaaid. Het uitgangspunt voor het maaibeleid is 'kort wat moet (veiligheid), lang wat kan (biodiversiteit)'. Het bermbeleid wordt natuurinclusiever gemaakt door met meer inheemse soorten te werken en meer variatie in beheer toe te voegen.

De provincie werkt ook aan een beter overzicht van faunavoorzieningen rond infrastructuur die zij in beheer heeft. Zo kan beter worden gestuurd op verbetering en instandhouding, hetgeen bijdraagt aan ontsnippering van leefgebied.

Wat moet er nog gebeuren

Afstemming rond faunavoorzieningen met andere grondeigenaren en beheerders (Rijkswaterstaat, gemeenten, terreinbeheerders) kan de daadwerkelijke effectiviteit van ontsnipperingsmaatregelen vergroten en geeft aanknopingspunten voor planning en prioritering bij inzet op faunavoorzieningen bij onderhoud en aanleg van nieuwe infrastructuur.

De provincie Zuid-Holland heeft onlangs op basis van een studie acht kansen voor de mobiliteit geformuleerd. Het belang van natuur en biodiversiteit wordt daarin erkend. De samenwerking wordt opgezocht om de kansen voor natuur verder te concretiseren en integreren. Denk aan mogelijkheden voor natuur in relatie tot de vervangingsopgave, fietsenstallingen, fietsroutes in relatie tot natuur en recreatie.

Er moet ook nader onderzocht worden hoe natuurinclusief ontwikkelen, inrichten en beheren beter aan de voorkant van projecten kan worden meegenomen. Dit is te bewerkstelligen door natuurinclusief te borgen in beleid, zodat het verder in onder andere aanbestedingen en ontwerpplannen kan worden opgenomen.

Acties

- Nauwere afstemming en samenwerking met partners in de aanleg, beheer en onderhoud van faunavoorzieningen;
- Acht kansen voor mobiliteit verweven met natuurinclusief werken;
- Natuurinclusief ontwikkelen, inrichten en beheren van infrastructuur een uitgangspunt maken bij beleid en uitvoering.

Domein 5: Natuurinclusieve landbouw

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 5: Natuurinclusieve landbouw

De landbouwsector (tuinbouw, akkerbouw, bosbouw en veeteelt) is verantwoordelijk voor het produceren van voedsel. Het landgebruik omvat meer dan de helft van Nederland. Als grootgrondbezitter en voedselproducent is de landbouwsector een kernspeler in de complexe opgaven waar Nederland vandaag voor staat.

Concrete acties:

In een voorbeeldgebied op regionale schaal: maken van een gebiedsvisie natuurinclusieve landbouw en een kaart, die alle gebiedsopgaven t.a.v. klimaat, water en biodiversiteit combineert

Het opzetten en uitvoeren van een programma, waarmee agrarische ondernemers worden gefaciliteerd in de omschakeling naar natuurinclusieve landbouw, inclusief een systeem van KPI's om natuurinclusieve landbouw te belonen

Opgave Zuid-Holland

Landbouw en natuur zijn met elkaar verbonden in een landschap. Ze maken deel uit van eenzelfde ecologisch en economisch systeem en delen daarin bodem, water en biodiversiteit. Een gezonde bodem, schoon en voldoende water en biodiversiteit is voor beiden essentieel.

Het agrarisch gebied vormt een belangrijk leefgebied voor planten- en diersoorten, ook voor soorten waarvoor de provincie een Europese verantwoordelijkheid heeft. De landbouw is lange tijd gestimuleerd om intensiever en grootschaliger te produceren. Dit is ten koste gegaan van de natuur. De biodiversiteit in het landelijk gebied is afgenomen. Sinds 1990 is er 50% afname in karakteristieke diersoorten, en ook de biodiversiteit in de agrarische bodems neemt fors af. Veel boeren weten dat er iets moet veranderen én vinden ook dat er iets moet veranderen.

De opgaven voor het platteland komen voor een groot deel samen in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). De reductie van stikstofemissies en bestrijdingsmiddelen, beter beheer van bodem en water en het stimuleren van meer natuur en biodiversiteit komen grotendeels op het bordje van de boer te liggen. Een landbouw die samenwerkt met de natuur, de bodem en het watersysteem is nodig om deze opgaven op de lange termijn het hoofd te bieden. In de regel wordt dit ook wel natuur-inclusieve landbouw genoemd, maar ook bijvoorbeeld landbouw-inclusieve natuur, biologische, kringlooplandbouw en regeneratieve landbouw vallen hieronder. Deze manier van landbouw kan boer en maatschappij een aantrekkelijk perspectief bieden voor de lange termijn. Dat perspectief is nodig, want we hebben als provincie nu en in de toekomst landbouw nodig: voor

landschapsbeheer, voedselproductie en als onderdeel van de sociale structuur van het landelijk gebied. We zien daarom noodzaak om een rendabele natuur-inclusieve landbouw toegankelijker te maken voor de Zuid-Hollandse boer.

Wat gebeurt er al

Vanuit verschillende kanten worden er landelijke ambities en opgaven geformuleerd voor meer natuur in het landelijk gebied en in de landbouwpraktijk. Dit is van invloed op de landbouwopgave in Zuid-Holland:

- Vanuit de Farm to Fork strategie van de EU moet Nederland toewerken naar 25% biologische landbouw. In het actieplan biologische landbouw zet het Rijk in op 15% biologisch landbouwareaal in 2030. Het areaal biologische landbouw bedraagt anno 2023 6% in Zuid-Holland;
- Met de Motie Biologische Landbouw (motie 1146) wordt aan GS gevraagd om binnen het NPLG de transitie naar duurzame en ecologische landbouw gericht op te schalen en te versnellen. Daarnaast ligt er vanuit het NPLG de opgave van ten minste 10% groenblauwe dooradering;
- Er is een grote maatschappelijke oproep van Caring Farmers en de Boerenraad maar ook vanuit MVO Nederland, pensioenfondsen en banken voor een versnelling van natuurinclusieve kringlooplandbouw.

Tegelijkertijd sluit een positiebepaling op natuurinclusieve landbouw goed aan bij de ambities en reeds lopende inzet van provincie Zuid-Holland:

- In de NPLG-gebiedsprocessen werkt de provincie samen met partners in de gebieden aan een toekomstbestendige landbouw;
- De Hoofdpijnennotitie Vitale Landbouw vraagt om uitwerking hoe de gestelde ambitie te behalen;
- Via het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLB) werkt de provincie samen met agrarische collectieven aan meer biodiversiteit in het agrarisch gebied;
- Met de Subsidie Natuur en Landschap (SNL) wordt geïnvesteerd in nieuwe natuur die dikwijls door boeren wordt aangelegd en beheerd (bijvoorbeeld in de Krimpenerwaard en Buytenland van Rhoon);
- Binnen de provincie is er een behoorlijk netwerk van boeren die grote ambities hebben op natuurinclusieve landbouw. Het is niet voor niets dat Staatbosbeheer de meeste langjarige pachtcontracten met boeren in Zuid-Holland afsluit;
- Verschillende pilots en projecten, zoals de pilot Boeren voor Natuur, LIFE IP Donkse Laagten, Groene Cirkels en voedselfamilies.

Wat moet er nog gebeuren

De opgaven en de kansen die er zijn, vragen om een samenhangende aanpak. Natuurinclusieve landbouw biedt een perspectief om deze opgaven te realiseren en tegelijkertijd voor boeren een rendabel bedrijf te voeren, zowel nu als in de toekomst.

In de provincie Zuid-Holland zijn tal van voorbeelden te vinden van boeren die hier al succesvol mee aan de slag zijn. Deze boeren vertellen de provincie dat het niet makkelijk is: beperkte toegang tot grond, versnipperde kennis, knellende wet- en regelgeving en een niet-sluitend verdienmodel belemmeren de transitie. Proactieve inzet om rendabele natuurinclusieve landbouw toegankelijk te maken voor elke boer in Zuid-Holland is dus nodig. Een plan van aanpak hiervoor is al besproken met portefeuillehouders landbouw en natuur. Komende tijd geeft de provincie invulling aan deze inzet,

gekoppeld aan het ZH-PLG proces.

Acties

- Uitwerken inzet op Natuurinclusieve Landbouw, in samenhang met gebiedsgerichte aanpak ZH-PLG;
- Aansluiten bij ontwikkelingen landelijke Agenda Natuurinclusief, domein Landbouw.

Domein 6: Onderwijs en bewustwording

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 6: Onderwijs en bewustwording

De bewustwording van natuurinclusiviteit is van wezenlijk belang voor meer sociale inclusiviteit en meer beroepsrelaties met de natuur. Gestreefd wordt naar een situatie, waarbij natuurinclusiviteit het nieuwe normaal is geworden.

Concrete acties:

Het opdoen van kennis over het stimuleren van meer natuurinclusief handelen

Het omzetten van deze kennis naar meerwaarde voor natuurinclusiviteit

Opgave Zuid-Holland

De provincie volgt de concrete acties van de landelijke agenda met veel interesse. Met alle grote opgaven die spelen is de betrokkenheid bij natuur en biodiversiteit van de 3,7 miljoen inwoners van groot belang, niet in de laatste plaats voor het realiseren van de verschillende ruimtelijke opgaven. Maar ook het dagelijkse handelen van deze grote groep mensen kan een positieve doorwerking hebben op natuurinclusieve transitie. Bewustwording van de urgentie en begrip van wat natuurinclusief kan betekenen speelt daarin een grote rol.

In de provincie Zuid-Holland wonen de meeste mensen van Nederland en bijna 30% van onze bevolking is jonger dan 25 jaar. Het domein bewustwording en onderwijs gaat over investeren in bewustwording bij de volwassenen generatie, maar ook de jongste generatie om deze op te laten groeien als de natuurinclusieve generatie. De jeugd brengt de meeste tijd door in één van de vele onderwijsinstellingen in de provincie: primair, beroeps en wetenschappelijke onderwijs.

De provincie realiseert zich dat, hoewel zij geen directe rol heeft in het onderwijs en de curricula, zij wel veel belang heeft bij de integratie van natuurinclusief denken in diverse opleidingen en ook daar gewerkt kan worden bewustwording, naast wat er in natuur en recreatiegebieden al gebeurt. Een nieuwe generatie beroepsbevolking van Zuid-Holland moet komende jaren immers in staat zijn haar rol te pakken in het realiseren van de opgaven rondom natuur en biodiversiteit waarvoor de provincie aan de lat staat.

Wat gebeurt er al

De provincie zet momenteel in op programma rondom betrokkenheid bij natuur middels het programma 'Mens & Natuur' van IVN Natuureducatie en het programma 'De Groene Motor' van het Zuid-Hollands Landschap. Hiermee werkt zij aan bewustwording en betrokkenheid bij natuur in de breedte.

Daarnaast is de provincie partner bij een aantal programma's die zich meer richten op de jeugd in Zuid-Holland. Het programma 'Groen doet goed', een samenwerkingsverband tussen de provincie, 16 Zuid-Hollandse gemeenten en alle terreinbeherende organisaties van Zuid-Holland richt zich op kinderen tussen 4 en 12 jaar in de grote steden. Doel is om de natuur, groen en blauwe, binnen en buiten de stad vaker te laten beleven en te waarderen. Het programma 'Groenblauwe schoolpleinen', getrokken vanuit het programma 'Gezond & Veilig', bouwt samen met de Zuid-Hollandse gemeenten, GGD's, waterschappen, maatschappelijke organisaties, fondsen en scholen aan een natuurrijke schoolomgeving voor basisscholieren en omwonenden van Zuid-Holland. In het programma 'Groene Gezonde Bedrijventerreinen' (straks Werklandschappen van de Toekomst) werkt de provincie, naast biodiversiteit en klimaatadaptatie, aan bewustwording. Indien de provincie green deal partner van Werklandschappen van de Toekomst wordt, zal er tevens met onderwijsinstellingen samengewerkt worden om het natuurinclusief werken in curricula van de betrokken opleidingen te krijgen.

Wat moet er nog gebeuren

Het is duidelijk is dat er een 'paradigma verschuiving' nodig is, waarmee natuurinclusief een nieuw normaal wordt bij alle inwoners van de provincie. Het lopende programma 'Mens & Natuur' en de andere lopende programma's bieden daarvoor een goede springplank. De provincie wil graag onderzoeken hoe we 'het begrijpen van' en 'het verlangen naar' natuurpositief gedrag kunnen aanjagen bij haar inwoners en hiermee als het ware 'de vraag' naar natuurinclusiviteit kunnen creëren vanuit de samenleving. Hierin trekt zij op met de landelijke agenda natuurinclusief.

Met groei van bewustwording, groeit ook de vraag naar professionals uit de diverse sectoren (zoals bouw, infra, recreatie, onderwijs) die natuurinclusief ook kunnen toepassen in de dagelijkse projecten. Het samenwerken met opleidingen om natuurinclusief te laten landen om zo de basiskwaliteit natuur te garanderen op langere termijn, is het onderzoeken waard. Hierin hebben we ook oog voor de buitenruimte. We willen samen optrekken met het landelijke programma natuurinclusief. Verder uitwerking moet volgen in de uitwerking van de Zuid-Hollandse Agenda Natuurinclusief.

Acties

- Aansluiting bij de landelijke bewegingsopbouw van het programmateam Natuurinclusief van LNV. We werken actief mee aan deze landelijke agenda en vertalen die naar een Zuid-Hollandse invulling voor bewustwording. Daarbij verzamelen we Zuid-Hollandse voorbeelden uit alle domeinen, die aansprekend zijn en ervoor zorgen dat zowel urgentie als behoefte gevoeld wordt;
- Continueren van bestaande programma's rond bewustwording en groenparticipatie;
- Verkennen hoe wij bestaande programma's en samenwerking met onderwijsinstellingen kunnen inzetten om ons in te zetten voor een 'natuurinclusieve generatie'

Domein 7: Recreatie en toerisme

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 7: Vrije tijdseconomie

Het domein vrijetijdseconomie bestaat uit de verblijfsrecreatie, de waterrecreatie en de actieve recreatie (sporten wandelen, fietsen). De natuur en een goede omgang daarmee zijn een belangrijke economische drager voor de vrijetijdseconomie. Door Corona is de waardering voor de eigen leefomgeving en de waardering voor natuur toegenomen. De partijen in de sector zien dit als momentum voor vernieuwingen.

Concrete acties:

- Actieplan maken en implementeren om de druk op natuurgebieden door recreatie te spreiden
- Versterken van publiek private samenwerking in het domein van vrijetijdseconomie ten behoeve van natuurinclusieve recreatie

Opgave Zuid-Holland

Zuid-Holland kent 3,7 miljoen inwoners die naast wonen en werken ook graag willen recreëren in de provincie en het toerisme zal naar verwachting groeien. Recreatie en toerisme gaan hand in hand, waarbij natuur een onderdeel is van de beleving. Ten opzichte van andere provincies heeft Zuid-Holland het minste areaal groen per inwoner. Dit zorgt ervoor dat het druk is in een aantal recreatie- en natuurgebieden. Desondanks drukte liggen er nog volop kansen in gebieden die minder bezocht worden.

In Zuid-Holland vallen het recreatieve- en het natuurnetwerk voor een groot deel samen en deze versterken elkaar op sommige punten. Door beide netwerken uit te breiden, om drukte niet samen te laten vallen met de meest kwetsbare natuurgebieden, wordt het gemakkelijker om recreatie te spreiden en de druk op natuurgebieden te verminderen. Dit kan bijvoorbeeld door middel van het inrichten van buffergebieden.

Naast uitbreiden is het ook belangrijk om de natuurkwaliteit- en beleving tussen gebieden te vergroten. Door de biodiversiteit in bestaande recreatiegebieden te versterken, neemt de belevingswaarde voor recreanten toe. Dit moet wel passen bij de functie van deze gebieden.

Wat gebeurt er al

De Provincie Zuid-Holland heeft op 10 januari 2023 haar recreatieperspectief 2030 vastgesteld. De provincie deelt hiermee een wenkend perspectief dat als eerste opmaat naar natuurinclusieve recreatie kan dienen. Het recreatieperspectief heeft de ambitie om te werken aan een aantrekkelijke en toegankelijke omgeving met daarin gelegen recreatieve bestemming en routes voor iedereen omdat buiten zijn, bewegen en elkaar ontmoeten goed en gezond is en bijdraagt aan het geluk van mensen.

Het recreatieperspectief geeft invulling aan haar ambitie op basis van zes pijlers: verzorgen, verweven, vergroten, vernieuwen, verbinden en vertellen. Deze pijlers bieden veel aanknopingspunten voor natuurinclusief. De pijler verweven agendeert bijvoorbeeld de bijdrage van recreatiegebieden in biodiversiteit en de pijler vernieuwen het vitaliseren van bossen en vergroten van natuurkwaliteit in recreatiegebieden.

Wat moet er nog gebeuren

Het recreatieperspectief is vastgesteld en moet nu worden verwezenlijkt. Net als natuurinclusief is recreatie en toerisme vervlochten met veel andere domeinen binnen de provincie. Om natuurinclusief en recreatie en toerisme verder te verbinden is er meer samenwerking nodig, zowel intern als extern met onze regionale partners.

De agendapunten van de verschillende pijlers in het recreatieperspectief bevatten voor een belangrijk deel bestaande plannen en ideeën die kunnen bijdragen aan het versterken van de recreatie structuur en natuur en biodiversiteit, zoals Landschapspark Zuidvleugel.

Zuid-Holland heeft daarnaast een grote behoefte aan de uitbreiding van groen en blauw, zowel voor recreatie en toerisme als voor het versterken van de biodiversiteit. Het uitbreiden van het natuur-en recreatienetwerk is nodig in de steden en rondom de woonkernen. In het recreatieperspectief wordt het belang benadrukt om de verbindingen te verstevigen die zorgen voor goede ontsluiting tussen de recreatiegebieden, waarbij recreanten weg worden gehouden van kwetsbare natuur. Deze verbindingen creëren een netwerk waarin mogelijkheden zijn voor ecologische verbindingzones en om recreatie- en natuurgebieden verder te ontwikkelen, uitbreiden en versterken.

Acties

- Realiseer bestaande plannen voor verbinding, zoals Landschapspark Zuidvleugel en ecologische verbindingzones, inclusief het benutten van kansen voor recreatieve verbindingen en natuurbeleving;
- Het natuur- en het recreatienetwerk verder ontwikkelen, uitbreiden en versterken. Waar mogelijk overlappend maar drukke recreatieve bestemmingen en kwetsbare natuurgebieden bij voorkeur niet laten samenvallen;
- De bijdrage van recreatiegebieden aan biodiversiteit waar mogelijk vergroten;
- Vitaliseren van bossen en vergroten natuurkwaliteit in recreatiegebieden.

Domein 8: Water

Opgave Nederland

Dit is een uitsnede uit de landelijke Agenda Natuurinclusief.

Domein 8: Water

Een gezonde natuur vereist schoon water. En andersom levert een diverse natuur schoon water. Ook bij de zorg voor voldoende water speelt de natuur een belangrijke rol. De Nederlandse dijken, rivieren, vaarten, kanalen en sloten vormen een enorm potentieel aan leefgebieden en natuurlijke verbindingzones. Waterbeheerders hebben via inrichting, beheer en wettelijke taken veel effect op biodiversiteit. De inzet op natuurlijke processen kan ook bijdragen aan actuele opgaven, de waterkwaliteit en klimaatadaptatie.

Concrete acties:

Verkennen mogelijkheden voor instellen van een nationale regiegroep Water & Bodem (kabinetsadvies van LNV/I&W)

In vervolg hierop het nationale kader voor bodem en water vanuit de landelijke regiegroep doorvertalen naar de regio

Opgave Zuid-Holland

In de kamerbrief van 25 november 2022 wordt aangegeven dat water en bodem bij toekomstige besluitvorming over ruimtelijke ordening een sturende rol krijgt.

Zuid-Holland heeft meerdere opgaven op het gebied van water. De kwaliteit en kwantiteit van oppervlaktewater, voldoende drinkwater en het bergen van water. Dit wordt ingevuld vanuit beleidsprogramma's zoals de Kaderrichtlijn Water, het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied en de blauwgroene dooradering. Deze opgaven zijn integraal met elkaar verbonden: de mogelijkheid tot het winnen van drinkwater is bijvoorbeeld sterk afhankelijk van vergunningen in en rond Natura2000 gebieden.

Schoon en voldoende water is zeer belangrijk voor de biodiversiteit en samenleving in het geheel. Natuurinclusief ontwikkelen is dan ook belangrijk. Dit vraagt om duidelijke randvoorwaarden die omschrijven wat dit natuurherstel inhoudt, zowel boven als onder water. In verhouding tot de gebieden en leefomgeving.

Wat gebeurt er al

In de Alblasserwaard vindt het pilotproject Prachtsloten plaats. De provincie werkt in het project samen met verschillende partijen. Deze pilot verkent hoe boeren het beheer van sloten en oevers

kunnen optimaliseren ten behoeve van de versterking van de biodiversiteit en de verbetering van de waterkwaliteit.

Ook zijn oude kreken in de Hoeksche Waard, Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee hersteld. De kreken vormen een belangrijke verbinding in het natuurnetwerk Zuid-Holland en dragen bij aan een veilig watersysteem en gezonde bodemkwaliteit.

Wat moet er nog gebeuren

Zoals benoemd in Agendapunt 2 is water een van de sturende uitgangspunten voor Basiskwaliteit Natuur. Bodem en water zijn belangrijke bepalende factoren voor de vegetatie op een bepaalde plek: de plantensoorten en vegetatiestructuur en daarmee ook de diersoorten die je er aantreft. Een goede basiskwaliteit natuur vraagt een manier van werken die aantasting van onze groene leefomgeving door bedreigingen als vermessing, verdroging, verontreiniging en versnippering in zowel het landelijk als stedelijk gebied voorkomen. Als de milieucodities op orde zijn, volgt de bijbehorende natuur vanzelf.

De paraplu voor een goede waterkwaliteit vormt de Kaderrichtlijn Water (KRW): een concrete opgave met doelen die per 2027 behaald moeten zijn. Er moet nog veel gebeuren om deze doelen (op tijd) daadwerkelijk te halen, maar intussen lopen er al veel zaken.

ZH-PLG

Het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) inventariseert kansrijke gebieden voor de natuur in het algemeen en groenblauwe dooradering in het bijzonder. Vooral voor dit laatste punt vormt het stedelijk gebied op veel plaatsen nog een blinde vlek. Aangezien het ZH-PLG zich vooral op het buitengebied richt, is het is daarom noodzakelijk dat er vanuit de Agenda Natuurinclusief ook in het stedelijk gebied geïnventariseerd wordt waar – in aansluiting op het landelijk gebied - de kansrijke gebieden voor groenblauwe dooradering liggen. Dit heeft de grootste meerwaarde wanneer de inventarisatie is toegespitst op de kerngebieden (Veenweide, Delta en Kust Duin) voortkomend uit het ZH-PLG.

Ontsnippering

Water vormt samen met de oevers een belangrijke verbinding voor veel doelsoorten. Het is belangrijk dat de connectiviteit in heel Zuid-Holland op orde is om het mogelijk te maken dat doelsoorten op een goede en veilige wijze van de ene natuurkern (NNN) naar de andere kunnen migreren. Hiervoor is het noodzakelijk dat de ontsnippering van de natuur in Zuid-Holland in de aanleg en het beheer van de infrastructuur – met inbegrip van de waterwegen – wordt meegenomen. Deze connectiviteit komt eveneens terug in de verbinding van alle watergangen in Zuid-Holland met inbegrip van de grote wateren.

Drinkwaterwinning

De provincie is het aangewezen bevoegd gezag om gebieden aan te wijzen voor drinkwaterwinning. Volgens het provinciaal omgevingsbeleid worden gebieden voor drinkwaterwinning zoveel mogelijk gecombineerd met natuurgebieden. Dit biedt een kans om deze gronden verder natuurinclusief te maken. Dit vraagt om duidelijke randvoorwaarden voor natuurontwikkeling, zowel boven als onder water.

Acties

- Inventariseren en uitwerken kansrijke gebieden groenblauwe dooradering in het stedelijk gebied, in lijn met het ZH-PLG voor het landelijk gebied en de Kaderrichtlijn Water.
- Het integreren van waterberging en grondwaterbeschermingsgebieden met natuurontwikkeling.
- Uitwerken provinciaal ontsnipperingsprogramma, waar dit nog aanvullend is op de verantwoordelijkheden van waterschappen.

Domein 9: Gezondheid

Het domein Gezondheid is geen onderdeel van de Landelijke Agenda Natuurinclusief. Echter zien wij, in lijn met het huidige beleid van provincie Zuid-Holland, veel kansen voor natuurinclusief werken. Wij hebben daarom de keuze gemaakt om het domein Gezondheid toe te voegen aan de contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland.

Opgave Nederland

De kwaliteit van onze leefomgeving, zowel fysiek als sociaal, beïnvloedt onze gezondheid. Het is belangrijk dat onze leefomgeving ons gezond houdt, ons stimuleert om fysiek actief te zijn, veilig is, uitnodigt tot meedoen in de samenleving en zelfredzaamheid stimuleert zodat we langer en gezonder in onze eigen omgeving kunnen blijven wonen.

Gezondheid is het resultaat van verschillende lichamelijke, sociale en fysieke factoren. Door deze complexiteit verbetert de volksgezondheid niet van de ene dag op de andere. Het kan wel een generatie duren voordat het meetbaar wordt hoe een aanpak zich vertaalt in gezonde levensjaren. Dat betekent dat werken aan gezondheid een proces van lange adem is.

Opgave Zuid-Holland

‘Gezond en veilig’ is een van de zeven hoofdopgaven van de provincie Zuid-Holland. Deze opgave is van groot belang: Zuid-Holland scoort landelijk het laagst als het gaat om levensverwachting, in goed ervaren gezondheid én kent grote gezondheidsverschillen tussen gebieden onderling. De ambitie van de provincie is om in al het provinciale beleid ‘gezondheid’ en een ‘gezonde leefomgeving’ als doelstelling te benoemen. Hier raakt de ambitie van ‘gezond & veilig’ de ambitie van ‘natuurinclusief’.

In 2019 is de ‘Verkenning gezonde leefomgeving’ aan Provinciale Staten voorgelegd. Op basis van een analyse van het beleid in Zuid-Holland en verschillende werk-/brainstormsessies, zijn hierin verschillende scenario’s beschreven en is in de startnotitie ‘Gezond en Veilig Zuid-Holland’ aangegeven hoe gezondheid vorm krijgt in het Zuid-Hollandse provinciale beleid. De begrippen ‘positieve gezondheid’ en ‘gezonde leefomgeving’ vormen hiervoor de basis.

Wat gebeurt er al

Op basis van de visie op (positieve) gezondheid, de droom van een gezonde samenleving en de analyse van kansen om gezondheid te koppelen aan provinciale opgaven, is er op verschillende manieren samengewerkt. Soms is vanuit het ontwikkelprogramma expertise geleverd voor een grotere activiteit, soms is er samengewerkt met opgaven aan een project waarin gezondheid juist centraal staat. Zo is er een begin gemaakt met het realiseren van de droom van de gezonde samenleving. Ondertussen is er samengewerkt met verschillende partners aan het opbouwen van het netwerk.

Samengevat is er binnen het Programma Gezond & Veilig gewerkt aan de volgende thema's:

- Schoolpleinenrevolutie;
- Positieve gezondheid op de tekentafel;
- Groene Cirkel Groene Gezonde Stad;
- Groene gezonde bedrijventerreinen en werklandschappen van de toekomst (zie domein 10 Economie en Industrie);
- Gezonde Voedselkeuzes;
- Samenwerkingsagenda GGD-PZH;

- Gezond verstand;
- Samenwerking Medical Delta LDE Healthy Society Map.

Wat moet er nog gebeuren

Mensen zijn voor zowel hun lichamelijke als geestelijke gezondheid in hoge mate afhankelijk van de natuur. De nabijheid van de natuur bevordert de weerstand tegen ziekten, zorgt voor ontspanning en draagt bij aan de leerontwikkeling van kinderen. Daarnaast zagen we tijdens de coronapandemie dat de verstoring van natuurlijke ecosystemen een actuele bedreiging kan vormen voor de mensheid.

Het is dan ook belangrijk dat er voldoende natuur is, maar ook dat een deel van deze natuur toegankelijk is voor iedereen. Natuur moet weer onderdeel worden van onze samenleving. Niet natuur daar, maar hier! In woonwijken, in steden en op bedrijventerreinen.

Gezamenlijke realisatie van een leefomgeving in Zuid-Holland welke gezond en stimulerend is voor de natuur (basiskwaliteit natuur) en een bijdrage aan de gezondheid van mensen realiseert, is komende jaren een belangrijk aandachtsgebied.

Acties

- Natuurinclusief werken wordt een manier van werken binnen de Ontwikkelagenda Gezond & Veilig, waarbij we werken aan de toegankelijkheid van natuur in de directe leefomgeving ter bevordering van de gezondheid van inwoners in Zuid-Holland;
- Dit doen we door actief samen te werken in de deelprogramma's:
 - Groene gezonde bedrijventerreinen;
 - Groene gezonde schoolpleinen;
 - Groene cirkel Groene Gezonde Stad.

Domein 10: Economie en Industrie

De wijze waarop veel productieprocessen wereldwijd vaak zijn ingericht – lineair, analoog, onderdeel van een globale productieketen en op plekken die vanuit bedrijfsprocessen ideaal zijn – heeft bijgedragen aan vernietiging van natuur en biodiversiteit. De hulpbronnen van de aarde hebben of géén prijs of een te lage, waardoor er géén prikkel is om natuur te behouden en verbeteren. Dit is natuurlijk een algemeen beeld, dat tekortdoet aan wat steeds meer bedrijven wel doen of waar ze op inzetten: een circulaire productiewijze, met gebruikmaking van hernieuwbare grondstoffen en energie, en op plekken die zijn gekozen en/of ingericht op behoud van natuur. In het Klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt over het realiseren van een CO2 emissiearme en circulaire industrie.

Opgave Zuid-Holland

Zuid-Holland is een van de meest innovatieve regio's van Nederland. Het haven en – industriecomplex, de verspreide industrie, de Greenports, de maakindustrie en niet te vergeten de kennisindustrie met zoveel kennisinstellingen in één regio.

Industrieën die ons veel welvaart hebben gebracht, zoals werkgelegenheid en verdienvermogen. Om toekomstbestendig te worden zijn grote transities gaande, zoals de circulaire-, energie- en digitale transitie. Biodiversiteit en de natuurinclusieve transitie kan hierbij niet ontbreken. We zijn immers in grote mate afhankelijk van grondstoffen die geleverd worden door de natuur. Grondstoffen die niet onuitputtelijk zijn, als we hier niet goed mee omgaan. Daarom pleiten wij ervoor om als provincie Zuid-Holland het domein Economie en Industrie op te nemen in de Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland.

Wat gebeurt er al

Vanuit de Agenda Economisch Domein zet de provincie Zuid-Holland in op het richten van de inzet van middelen en capaciteit op de transitie naar een duurzame en digitale economie, en op een inclusieve economie en samenleving. De uitwerking van de agenda is in ontwikkeling, waarbij vergroening en biodiversiteit in een aantal projecten zijn opgenomen.

Groene Cirkel HEINEKEN

Een schone, klimaatneutrale en klimaatbestendige HEINEKEN brouwerij in een klimaatneutrale keten, een duurzame economie en een aangename leefomgeving. Dat zijn de ambities van Groene Cirkels HEINEKEN. Met de natuur als uitgangspunt, realiseert deze cirkel programma's rond de onderwerpen energie, water, grondstoffen, mobiliteit en leefomgeving. Door 35 hectare van het terrein op logische ecologische wijze te richten, groeit er een prachtige tuin voor bijen, vlinders, vogels, medewerkers, bezoekers en voorbijgangers. Zo draagt dit project bij aan de verbetering van de biodiversiteit in de regio, en de klimaatbestendigheid van het brouwerijterrein.

Verduurzamen bedrijventerreinen en voorbereiden op de toekomst

Goede locaties waar mensen kunnen werken en bedrijven zich kunnen vestigen zijn onmisbaar voor economische ontwikkelingen. 30% van de banen is verbonden met bedrijventerreinen. Als provincie zorgen we dat we aantrekkelijke, goed functionerende en toekomstbestendige bedrijventerreinen hebben voor werkgevers, werknemers en bedrijven. Bijvoorbeeld door energie duurzaam op te wekken, energie te besparen en het terrein groen en klimaatadaptief in te richten.

Wat moet er gebeuren

De uitwerking van de Agenda Economisch Domein is volop in ontwikkeling. Het is een sector waarin veel verschillende belangen samen komen, maar het besef ontstaat dat transities nodig zijn om bij te dragen aan een brede welvaart.

Werklandschappen van de Toekomst

In oktober 2022 is de groeifondsaanvraag voor Werklandschappen van de Toekomst toegekend door de ministerraad. Het Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid (IVN) is de initiatiefnemer van deze aanvraag. De provincie Zuid-Holland heeft in een intentieverklaring aangegeven deze aanvraag te ondersteunen en zou voor de uitvoering graag samenwerken. Het programma Werklandschappen van de Toekomst heeft de ambitie om van bedrijventerreinen aantrekkelijke (werk)omgevingen te maken door deze groener en klimaatbestendig in te richten en dit de standaard te laten worden. De juiste invulling hiervan ten behoeve van de biodiversiteit en het verbinden van natuur in zowel het buiten en binnen gebied is hierbij belangrijk.

Naast het landelijke programma 'Werklandschappen van de Toekomst' zet de provincie zich al langer in op het verduurzamen van bedrijventerreinen. Bijvoorbeeld door de inzet van ambassadeurs of het verstrekken van een planvormingssubsidie en de subsidieregeling verduurzaming bedrijventerreinen. Beide kunnen gebruikt worden voor het groen en natuurinclusief inrichten van bedrijventerreinen.

Daarnaast verstrekken we als provincie ook diverse middelen om de ontwikkeling van campussen in Zuid-Holland te versneller. Campussen nemen een belangrijke positie in als brandpunt voor innovatie en (nieuw) ondernemerschap.

Economie en Industrie

Voor een natuurinclusief Zuid-Holland is de verhouding tot en inzet van de economie en industrie essentieel. De bijdrage van de economie en industrie aan natuur kan daarom op vele manieren groot zijn: door productieprocessen te verduurzamen, door de natuur op of rond productielocaties te verbeteren en door producten, diensten en processen te ontwikkelen die bijdragen aan natuurherstel.

Verwacht wordt dat het Rijk ook de verbinding legt tussen toekomstbestendige, duurzame industrie en natuurherstel en biodiversiteit. Dat vraagt namelijk ook om regelgeving en financieringsinstrumenten, ook met betrekking tot economisch beleid, die dat mogelijk maken en daaraan bijdragen.

We beseffen dat er nog veel uit te zoeken en te ontwikkelen is. Echter zijn er ook veel kansen en een grote noodzaak. Door natuurinclusiviteit en biodiversiteit op te nemen in de Agenda Economisch Domein en de hieraan gekoppelde uitvoeringsprogramma's benutten we de innovatie- en ondernemerskracht van de regio om ons voor te bereiden op de toekomst en een brede welvaart.

Acties

- Verkennen integratie natuurinclusiviteit en biodiversiteit in de Agenda Economisch Domein en hieraan gekoppelde uitvoeringsprogramma's;
- Verder uitbreiden van de aanpak verduurzaming en toekomstbestendige bedrijventerreinen, waarin biodiversiteitsdoelen zijn opgenomen.

Vervolg

Deze Contouragenda Natuurinclusief is een tussenproduct in aanloop naar een volwaardige Agenda Natuurinclusief Zuid-Holland. Enerzijds schetst deze contour wat er al gebeurt en welke vervolgstappen we willen zetten. Anderzijds is het ook een gespreksdocument in het uitwerken van de koers die Zuid-Holland de komende jaren wil inzetten in de richting van een natuurinclusieve provincie.

Net zoals er landelijk in stappen wordt gewerkt aan een Agenda Natuurinclusief 2.0 en 3.0, zullen we de komende jaren ook in Zuid-Holland stap voor stap concreter kunnen worden.

Op hoofdlijnen ziet dit tijdpad er als volgt uit:

- Voorjaar 2023: in lijn met Motie 1140 brengen we ten behoeve van de Voorjaarsnota 2023 in kaart hoe het onderwerp natuurinclusief gestalte krijgt bij de andere ambities en domeinen dan natuur.
- Najaar 2023: op basis van bespreking van de contouragenda met PS en partners alsmede het nieuwe Coalitieakkoord werken we toe naar een volwaardige agenda. Deze agenda vormt een handelingskader voor natuurinclusief werken binnen onze provinciale organisatie en met onze partners. We versterken intern de verbindingen tussen de opgave biodiversiteit en andere ambities zoals bereikbaarheid, wonen, economie en energie. Doel is om binnen die bestaande ambities gezamenlijk te komen tot meer natuurinclusieve manieren van werken. Ook zullen we vanuit de Zuid-Hollandse praktijk inbreng leveren voor de landelijke Agenda Natuurinclusief 2.0. En uiteraard is er ook een wisselwerking met de verdere uitwerking van het ZH-PLG, met name rond het thema natuurinclusieve landbouw en de wateropgave.
- 2024: uitvoering van de Agenda Natuurinclusief en parallel inbreng voor de landelijke agenda natuurinclusief 3.0.

Bij de uitwerking van de (volwaardige) agenda natuurinclusief zal ook antwoord gegeven moeten worden op vraagstukken als:

- Rolneming van de provincie: overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen werken ieder vanuit rol en belang aan een meer natuurinclusieve samenleving. De provincie heeft vanuit haar wettelijke taak een groot belang bij dit onderwerp en kan natuurinclusief op allerlei manieren bevorderen. Te denken valt aan: voorbeeldfunctie, kennis verzamelen en ontsluiten, netwerkvorming, stimuleren en aanjagen, bevorderen van bewustwording. In voorliggende Contouragenda Natuurinclusief is het onderwerp bewustwording al opgenomen, aangezien vanuit de toekomstverkenning gebleken is dat hier grote behoefte aan is.
- Financiën: op dit moment worden verkenningen en processen gefinancierd vanuit de biodiversiteitsopgave. Bij uitwerking van de Agenda Natuurinclusief Zuid-Holland zal ook helder worden of er uitvoeringsbudget nodig is of dat elk domein hierin zelfvoorzienend is.
- Samenhang met andere duurzaamheidsvraagstukken: de transitie naar een natuurinclusieve samenleving hangt samen met de transitithema's circulair, klimaat en energie. De tijdshorizon voor elk van die ambities is het jaar 2050. Er is op dit moment nog geen overkoepelend plan van aanpak, echter door de duurzaamheidsthema's en bijbehorende doelstellingen in samenhang te beschouwen streven we naar synergie.

Hoe is deze agenda tot stand gekomen

Eventweek Natuurinclusief Zuid-Holland

De landelijke Agenda Natuurinclusief zet koers naar een natuurinclusieve samenleving. Met de Verkenning en de Eventweek Natuurinclusief Zuid-Holland is hier voor de provincie Zuid-Holland verder vorm aan gegeven.

In de week van 7 november 2022 heeft de Eventweek Natuurinclusief Zuid-Holland plaats gevonden. Een week waarin maatschappelijke en ruimtelijke thema's verweven zijn met de natuur.

Deze week is gestart met een terugkoppeling van de Verkenning Natuurinclusief Zuid-Holland. De belangrijkste oproep vanuit de verkenning Natuurinclusief luidt: basiskwaliteit natuur overall! Wat staat voor de condities op orde brengen om onze algemene soorten algemeen te houden. Dit is hét uitgangspunt voor het vervolg.

Tijdens de Eventweek hebben er diverse themasessies plaatsgevonden en is er dieper ingegaan op belangrijke maatschappelijke en ruimtelijke thema's, zoals landbouw, woningbouw, water, infrastructuur, de energietransitie en gezondheid. De vraag tijdens deze themasessies was: wat nemen we mee uit de verkenning, en hoe passen we dit toe voor een natuurinclusief Zuid-Holland?

Met als resultaat de opmaat naar een contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland.

Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland

Team Natuurinclusief van de provincie Zuid-Holland is samen met IVN en de NMZH aan de slag gegaan met het vorm geven van de contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland.

Allereerst is er per thema/domein (energie, infrastructuur, recreatie en toerisme, water, landbouw, financiële sector, bouw, economie en industrie en gezondheid) alle output van de Eventweek verwerkt wat als basis heeft gediend om verder het gesprek aan te gaan met de domein-/thematrekker. Indien van toepassing zijn er naast de thema/domein trekkers meerdere collega's betrokken om te zorgen voor voldoende draagvlak, motivatie en eigenaarschap.

Vervolgens heeft er een bestuurlijke consultatie plaats gevonden: er heeft individueel gesprek plaats gevonden met de gedeputeerden van Zuid-Holland waar de natuurinclusiviteit in Zuid-Holland, met nadruk op hun portefeuille(s), verder is toegelicht. Deze gesprekken hebben ertoe geleid dat de contouragenda natuurinclusief ook bestuurlijk draagvlak heeft gekregen en hiermee o.a. zal dienen als input voor de komende collegeperiode 2023 – 2027.

Dit alles heeft geresulteerd in een op hoofdlijn uitgezet plan voor een Natuurinclusief Zuid-Holland om natuur en biodiversiteit een plek te geven in grote opgaven zoals woningbouw, landbouw, water, infrastructuur, gezondheid en de energietransitie.